

بررسی تاثیر پیاده روی اربعین بر روح انسان

*زینب دهقان

چکیده

تربیت و تقویت بعد روحانی انسان در اسلام اهمیت بسیاری دارد و یکی از اهداف اصلی عبادات و آموزه‌های دینی است. این تقویت موجب می‌شود که انسان به رشد اخلاقی و روحانی دست یابد و به خداوند نزدیک‌تر شود. یکی از آموزه‌های مهم دینی زیارت و یکی از بهترین زیارت‌ها پیاده روی اربعین است. پیاده‌روی اربعین تأثیرات عمیقی بر روح انسان دارد.

پژوهش پیش رو با روش توصیفی با شیوه کتابخانه‌ای به دنبال بررسی تاثیر پیاده روی اربعین بر روح انسان است. آنچه در این تحقیق دست داد این است که: این تجربه می‌تواند حس اتحاد، همبستگی و همدلی میان شرکت‌کنندگان را تقویت کند. از نظر روحانی، اربعین فرصتی است برای تفکر و تعمق در معانی معنوی و اخلاقی. پیاده‌روی در این مسیر می‌تواند موجب افزایش صبر، استقامت و تلاش برای رسیدن به هدفی والا شود. همچنین، این تجربه می‌تواند یک حس رضایت و آرامش درونی به دنبال داشته باشد که نتیجه مشارکت در یک عمل عظیم جمعی و مذهبی است.

واژگان کلیدی: زیارت، اربعین، پیاده روی اربعین، روح، تربیت

مقدمه

مقدمه زیارت آیینی الهی است که هم در اسلام و هم در ادیان دیگر تاکید بسیار زیادی بر آن شده است. در همه فرهنگهای دینی، زیارت به معنای ارتباط قلبی با بزرگان دین و ابراز ارادت و شیفتگی به این انسانهای والا است. این ارتباط و ابراز ارادت اصولاً با حضور در مکان های مختلف یا منتسب به آنها و به جا آوردن آیین های مختلف صورت می گیرد. به جهت نگاه خاص شیعه به مسئله امامت و معصوم و منصوص دانستن این افراد بزرگوار، زیارت از عبور این انسانهای برگزیده همواره مورد توجه شیعیان بوده و این آیین در میان شیعیان تبلور خاصی داشته و دارد. به خاطر وجود سفارشات و روایات معتبر فراوان، زیارت مرقعد حضرت امام حسین علیه السلام در میان امامان شیعه اهمیت ویژه ای یافته است، خصوصاً زیارت کردن ایشان در روز اربعین شهادت ایشان، که بر آن تاکید شده و حتی از نشانه های مومن دانسته شده است. همه به خوبی می دانیم بر مبنای روایات در میان ذوات مقدسه ائمه معصومین علیه السلام، امام حسین علیه السلام جایگاه خاص دارد و اگرچه معصومین علیه السلام کشتی نجات محسوب می شوند اما کشتی نجات اباعبدالله علیه السلام وسیعتر و سریعتر از همه است، چرا که خون پاک آن حضرت اسلام ناب را بیمه کرد و آن حضرت به نوعی بزرگترین احیاگر اسلام حقیقی است. از همین رو اربعین شهادت آن بزرگوار نیز بیش از سایر معصومین علیه السلام مورد توجه قرار می گیرد و حتی برای وجود مقدس پیامبر اسلام (ص) و امیر المومنین علیه السلام نیز مسئله اربعین رحلت و شهادت مورد توجه قرار نگرفته است، چرا که یادآوری اربعین شهادت حسین علیه السلام خونی تازه را در رگهای شیعیان به جریان می اندازد و همگان را به قیام برای خدا چه به صورت فردی و چه به صورت جمعی دعوت می کند، همچنان که قرآن نیز موضع اصلی خویش را همان قیام برای خدا فردی و اجتماعی می داند «قل انما اعظکم بواحدة ان تقوموا لله مثنی وفرادی...» (سبا، ۴۶) بگو: (شما را تنها به یک چیز انداز میدهم، و آن این که: دو نفر دونفر یا یک نفر یک نفر برای خدا قیام کنید. در راستای این زیارت، به انواع و اقسام آن نیز اشاراتی شده است که یکی از مهمترین و اثرگذارترین آنها پیمایش مسیر به نیت زیارت می باشد. چرا که این راه پیمایی (البته با در نظر داشتن و توجه ویژه نمودن به امام علیه السلام) باعث اعتلای روحی در همه جنبه های اساسی انسانی خواهد شد که از آن جمله میتوان به تعمیق اندیشه آزادی، عدالت خواهی، حق طلبی،

ایستادگی در مسیر حق و ظلم گریزی اشاره نمود. یکی از آن مهمترین اصولی که در خصوص پیاده روی اربعین از لحاظ روحی وجود دارد این است که انسانها همواره به ارتبار و قدرتی، فراتر از عالم ماده نیاز دارند. در معنویت درمانی نیز تمرکز اصلی بر همین موضوع است. لذا سفر اربعین ما را به آن معنویتی که در جستجوی آن هستیم، می رساند. در این پژوهش به دنبال بررسی و بیان این آثار بر روح انسان هستیم تا روشن شود که کز توصیه های بسیار زیادی و ثوابهای فراوانی برای زیارت امام حسین علیه السلام بیان شده است دلایل متعدد و آثار فراوانی دارد که از جمله آنها آثار این زیارت بر روح انسان می باشد که در ادامه به آنها پرداخته خواهد شد. در این زمینه آثار متعددی وجود دارد اما اثری که بالخصوص به آثار روحی زیارت ار پرداخته باشد یافت نشد.

مفهوم شناسی واژگان

مفهوم شناسی اربعین، اربعین در لغت به معنای چهل است و در اصطلاح به بیستم صفر شصت و یک هجری قمری چهلمین روز شهادت امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش اطلاق می شود اربعین از نظر شیخ مفید و شاگردش شیخ طوسی زمان بازگشت اهل حرم از شام به کربلا است . روز بیستم صفر یعنی اربعین چهل روز پس از کشته شدن حسین بن علی خانواده حسین بن علی علیه السلام یعنی کاروان اسرا از شام به مدینه بازگشتند و روزی است که جابر بن عبدالله انصاری صحابی پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله وسلم از مدینه به کربلا رسیدند تا به زیارت قبر حسین بن علی علیه السلام بشتابد و او نخستین کسی است که قبر حسین علیه السلام را زیارت کرد.^۱

مراد از روح مفهوم شناسی

در باورهای مذهبی اعتقاد بر این است که روح انسان در واقع همان جان اوست و پس از مرگ پیکر انسان ماندگار خواهد. ماند بسیاری از دانشمندان و متکلمان گفته اند حقیقت روح را نمی دانیم و روح از چیزهایی است که انسانها نسبت به حقیقت آن جاهلند با اینکه به وجودش یقین دارند. به گفته ملا احمد نراقی از آنجا که روح مجرد است به حقیقت آن نمی توان پی برد و به همین جهت خداوند در سوال از روح به پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمود:

۱- رضایی ادریانی، درامدی برچیزستی وچرایی حماسه عظیم اربعین حسینی، ص ۲۰^۱

«قول الروح من امر ربی^۲» بگو که روح از امر پروردگار است البته اگر کسی نفس خود را کامل کند و علاقه و ارتباطش با بدن کم شده باشد می تواند فی الجمله آن را بشناسد به گفته علامه مجلسی روح مشترک لفظی است و برای آن ده معنی ذکر شده است: وحی، جبریل، عیسی علیه السلام اسم اعظم، فرشته تنومند و بزرگ رحمت راحتی انجیل، قرآن، حیات یا منشا حیات برای روح تا بیست و هشت و صد معنی و تعریف ذکر شده است. کلمه روح به طوری که در لغت معرفی شده به معنای مبدا حیات است و مراد از روح در آیات همان روح و نفس نام نفس ناطقه می باشد که در کالبد همه افراد انسانهای موجود وجود دارد و وجود آن از ناحیه خدا و وابسته به اوست.^۳

اربعین از منظر بزرگان

مقام معظم رهبری درباره اهمیت و بزرگداشت روز اربعین حسینی چنین بیان کردند. شروع جاذبه مغناطیسی حسینی در روز اربعین است. آیت الله العظمی شبیری زنجانی می فرمایند اربعین تجلی عظمت شیعه می باشد و آرزو می کند که روزی از زائران حرم باشد ایشان پیاده روی اربعین را تجلی عظمت شیعه می داند و می گویند من آرزو داشتم توان حسبی ام به قدری بود که می توانستم در پیاده روی شرکت کنم در حالی که هر لحظه بر عظمت حماسه پیاده روی اربعین حسینی در سرزمین کربلای معلی افزوده می شود. آیت الله العظمی نوری همدانی می فرمایند اجتماع ۲۰ میلیونی شیعیان جهان در عزاداری اربعین را اجتماعی بی نظیر می خواند. و می گوید اجتماع اربعین حسینی نمایش قدرت اسلام، ایمان و نظام است. مهمترین شعار این اجتماع بزرگ به تبعیت سرور آزادگان جهان شعار هیئات منازلله است حضرت آیت الله علوی گرگانی هم می فرمایند جهان از حضور میلیونی زائران در مراسم اربعین بهت زده شده است حتی مورخان غیر مسلمان از این حضور میلیونی در شرایط سخت و دشوار عراق تعجب کرده و از آن بهت زده شده اند.^۴

۲- اسراء، ۸۵ -

۳- کلهر، حقیقت روح انسان، ص ۹۹^۳

۴- خامنه ای، بازخوانی ابعاد گوناگون حماسه اربعین از بیانات آیت الله خامنه ای، ص ۱۶^۴

اهمیت اربعین

اهمیت اربعین در آن است که در این روز با تدبیر الهی خاندان پیامبر صلی الله ، یاد نهضت حسینی برای همیشه جاودانه شد و این کار پایه گذاری گردید. اگر بازماندگان شهدا و صاحبان اصلی در حوادث گوناگون به حفظ یاد و آثار شهادت کمر نبندند، نسلهای بعد از دستاورد شهادت استفاده زیادی نخواهند برد... به همان اندازه که مجاهدت حسین بن علی علیه السلام و یارانش به عنوان صاحبان پرچم با موانع برخورد داشت و سخت بود به همان اندازه نیز مجاهدت حضرت زینب سلام الله علیها وسلم و مجاهدت امام سجاد علیه السلام و بقیه بزرگواران دشوار بود... درسی که اربعین به ما می دهد این است که باید یاد حقیقت و خاطره شهادت را در مقابل طوفان تبلیغات دشمن زنده نگه داشت و اهمیت اربعین اول این بود که رسانه پر قدرت عاشورا است . از روز عاشورا تا روز اربعین این چهل روز ، چهل روز فرمانروایی منطق حق در میان دنیای ظلماتی حاکمیت بنی امیه و سفیانی ها بود . رسانه حقیقی یعنی فریاد زینب کبری فریاد حضرت سجاد، در کجا ؟ در کوفه، در شام ، در آنجایی که ظلمات محض بود ؛ اینها بزرگترین رسانه بود. همین ها بود که عاشورا را نگه داشت ، همین ها بود که عاشورا را به امروز رساند. شروع جاذبه مغناطیس حسینی، در روز اربعین است . جابر بن عبدالله را از مدینه بلند می کند و به کربلا می کشد. این همان مغناطیسی است که امروز هم با گذشت قرن های متمادی در دل من و شماست. کسانی که معرفت به به اهل بیت دارند، عشق و شور به کربلا همیشه در دلشان زنده است. این از آن روز شروع شده است.^۵

خلاصه نهضت حسینی در عبارات زیارت اربعین

یک جمله در زیارت اربعین امام حسین علیه السلام ذکر شده است که مانند بسیاری از جملات این زیارتها و دعاها بسیار پرمغز و درخور تامل و تدبر است آن جمله این است «و بذل مهجته فیک» یعنی حسین بن علی جان و خون خود را در راه تو داد؛ «لیستنقذ عبادک من الجهاله»؛ تا بندگان تو را از جهل نجات دهد؛ «و حیره الضلاله» و آنها را از سرگردانی ناشی از ضلالت و گمراهی برهاند. این یک طرف قضیه، یعنی طرف قیام کننده حسین بن علی علیه

۵- «همان»^۵

۸- افزایش عشق و مهرورزی به امام حسین (ع)

مهمترین عاملی که مردم را از اقصی نقاط دنیا در زیارت اربعین دور هم جمع می کند، عشق و محبت به امام حسین علیه السلام است و این عشق فطری در هر انسان آزاده ای وجود دارد، چنان که امام صادق علیه السلام می فرماید (من اراد الله به الخير قذف فی قلبه حب الحسین و حب زیارته) ابن قولویه، ۱۳۹۳: ۱۳۵ هر کسی که خدا خیر او را بخواهد، محبت امام حسین علیه السلام و محبت زیارت امام حسین علیه السلام را در دلش می اندازد). هدف اصلی در این سفر رسیدن به محبوب و معشوق است و هر انسانی سعی می کند به اندازه ظرفیت و توانایی خود را با محبوب و معشوقش نزدیکتر سازد.^{۴۰}

۹- تقویت دینداری

بدون تردید، یکی از اهداف بسیار مهم در قیام امام حسین علیه السلام اقامه احکام شریعت و برپایی سنت های دینی بود. چنان که در بسیاری از زیارت نامه های آن حضرت می خوانیم: (اشهد انک قد اقامت الصلاه و آتیت الزکاه و امرت بالمعروف و نهیت عن المنکر) (قمی، ۱۳۹۶: ۴۶۳) بر این اساس، زمانی که انسان محب، می خواهد محبت و عشق خود را به امام حسین علیه السلام نشان دهد، طوری رفتار می کند که محبوب و معشوق می طلبد و اگر کسی عارف به حقیقت نهضت امام حسین علیه السلام شود، می فهمد که عمل به آموزه های دین و احکام شریعت از اهداف اصلی قیام بوده است لذا انسان محب سعی می کند با عمل به احکام و شرایع دینی محبت خود را ابراز کند. بنابراین، نتیجه حضور در مراسم های عزاداری امام حسین علیه السلام و راهپیمایی اربعین تقویت دینداری و التزام بیشتر به رعایت احکام شریعت است که از نتایج آن، تقویت همبستگی اجتماعی و وفاق عمومی است.^{۴۱}

۴۰- همان، ص ۷^{۴۰}

۴۱- همان، ص ۸^{۴۱}

۱۰- (عبودیت محض)

پیاده روی اربعین نیز تجلی گاه عبودیت الهی است، انگار همه زائران از خویش گذشته اند و به خدا رسیده اند. هیچ کس به خود نمی اندیشد و همه برای رسیدن به قرب الهی عمل می کنند. دیگر خواهی، وحدت، همدلی، ایثار، فداکاری، گذشت و... نشانه های بندگی زائران اربعین است و این که از همه تعلقات بریده شده اند و وابستگی محض خود را به خدای متعال با تمام وجود حس می کند.^{۴۲}

۱۱- تقویت هویت دینی

در ابتدای دهه ۱۹۶۰ جامعه شناسانی همچون د ورکیم دین را به عنوان پدیده ی چند بعدی مطرح نمودند. پس از پنج سال در سال ۱۹۶۵ گلاک و استارک برای ادیان مختلف جهان پنج بعد قائل شدند یک اعتقادی دو مناسکی سه تجربی چهارشناختی پنج پیامدی. یکی از این ابعاد، بعد شناختی است که بعد معرفتی، عقلانی یا دانش را در بر می گیرد که مربوط به آگاهی و شناخت در اعتقادات است. فضای عمومی پیاده روی اربعین با رنگ و بوی خدایی و حسینی، در هویت جویی دینی بسیار موثر است. وجود تابلوهای قرآنی، احادیث و اشعار دینی، تصاویر مذهبی، پخش اصوات مذهبی همچون اذان نیایش، ذکر اهل بیت، توزیع محصولات فرهنگی و بروشورهای مذهبی سخنرانی های معرفتی در موکب ها و حسینیه و مساجد نقش خاصی در روحیه زائران دارد.^{۴۳}

۴۲- فلاحتی، نشانه شناسی پیاده روی اربعین و شباهت های آن با حکومت مهدوی، ص ۱۴^{۴۲}

۳۴- تاج بخش، پیاده روی اربعین و ابعاد تربیتی آن، ص ۱۸^{۴۳}

نتیجه گیری:

این مقاله به بررسی تأثیرات پیاده‌روی اربعین بر روح انسان پرداخته است. در اینجا چند نکته کلیدی آورده شده است
تقویت روحانی: پیاده‌روی اربعین فرصتی برای تفکر و تعمق در معانی معنوی و اخلاقی است که می‌تواند به افزایش
صبر، استقامت و تلاش برای رسیدن به اهداف والا منجر شود

اتحاد و همبستگی: این تجربه می‌تواند حس اتحاد، همبستگی و همدلی میان شرکت‌کنندگان را تقویت کند
آرامش درونی: مشارکت در این عمل عظیم جمعی و مذهبی می‌تواند حس رضایت و آرامش درونی به دنبال داشته
باشد

اهمیت زیارت: زیارت امام حسین (ع) در روز اربعین به عنوان یکی از نشانه‌های مؤمن و فرصتی برای یادآوری و
تقویت ایمان دینی مورد تأکید قرار گرفته است.

منابع

*قران کریم

۱- افتخاری، لاله، نقش پیاده روی اربعین در تحقق تمدن نوین اسلامی با تاکید بر فرمایشات مقام معظم رهبری،

فصل نامه علمی تخصصی رهیافت فرهنگ دینی، سال دوم، ۱۳۹۸

۲- تاج بخش، غلامرضا، پیاده روی اربعین و ابعاد تربیتی آن، سال هفدهم شماره ۵۴، ۱۳۹۹

۳- حیدری، مجتبی، تاثیر پیاده روی اربعین بر خود سازی زائران، فصل نامه فرهنگ زیارت، دوره ۸ شماره ۳۱،

۱۳۹۶

۴- خامنه ای، سید علی، بازخوانی ابعاد گوناگون حماسه اربعین، تهران، ۱۴۰۱

۵- رضایی، محمد، درآمدی بر چیستی و چرایی حماسه عظیم اربعین حسینی، قم، ۱۴۰۳

۶- زینلی، روح الله، پیاده روی اربعین تبلور ارزش های انسانی و اسلامی، فصل نامه فرهنگ زیارت، ۱۳۹۵

۷- شریفی، عنایت، زیارت اربعین و نقش آن در تربیت فردی و اجتماعی زائر، پژوهش نامه معارف دینی، شماره

۲۳، ۱۴۰۰

۸- صفر زاده، حسن، راهپیمایی اربعین حسینی، اصفهان، ۱۴۰۱

۹- غلامی، عباس، اربعین، فصل نامه اشارات، شماره ۱۶۵، قم، ۱۳۹۶

۱۰- فروغی، یاسر، مطالعه کیفی انگیزه های زائران ایرانی شرکت کننده در آیین پیاده روی زیارت اربعین، فصل نامه

علمی دین و ارتباطات سال ۱۳۹۹، ۲۶

۱۱- فلاحی، سارا، نشانه شناسی پیاده روی اربعین و شباهت آن با حکومت مهدوی، فصل نامه غمی جامعه شناسی

سیاسی جهان اسلام، سال ۸، شماره ۱، ۱۳۹۹

۱۲- کلهر، عباس، حقیقت روح انسان، انتشارات طرحان، ۱۳۹۲

۱۳- مقیمی، سید محمد، آموزه های مدیریتی از رویداد اربعین حسینی، فصل نامه علمی پژوهشی مدیریت اسلامی،

سال ۲۶، شماره ۲، ۱۳۹۷

۱۴- نجفی، حافظ، دستاورد های اخلاقی پیاده روی اربعین، فصل نامه فرهنگ زیارت، شماره ۱۳۹۷، ۳۵،